

TURINYS

Įvadas	11
I. PARENGTIS IR GRUMTYNIŲ PRADŽIA	13
1. Kaip grūdinosi stalinizmas. Karinis komunizmas ir milijonų žūtis	15
2. Sąmoningai sukeltas badas. Kaip Stalinas siekė „didžiojo lūžio“	27
3. Karingųjų suvažiavimas	37
4. Pagrindinis didžiausios tragedijos kaltininkas	44
5. Raudonosios geostrategijos aktai: 1939–1940 m. „išvaduojamieji žygiai“	53
6. Didžiausia Stalino klaida	70
7. NKVD dokumentai apie SSRS rengimąsi karui	77
8. Prevencinis smūgis ar agresija?	87
9. Tai buvo pirmoji	95
<i>Priedai</i>	102
II. ŽVILGSNIS IŠ VAKARŲ	111
10. Rolfas-Dieteris Mülleris: „Subjektyviai subjektyvūs santykiai“	113
11. Karelis Berkhoffas: „Nacizmas mums tebėra pats didžiausias blogis“	118
12. Markas Kremeris: „Sovietų užsienio politika vakar ir šiandien“	122
13. Orlandas Figesas: „Rytoj buvo karas. Sovietinės visuomenės kanibalizavimas“	131
14. Hiroakis Kuromiya: „1939 metų hibridinis karas. Nuo kautynių prie Chalchin Golo iki putinizmo“	137

15. Hiroakis Kuromiyja: „100 metų, per kuriuos išdraikytas pasaulis“	142
16. Erikas van Ree: „100 svajonių ir troškimų kracho metų“	148
17. Seanas McMeekinas: „100 metų, kurie sutrikdė pasaulį“	153
18. Orlandas Figesas: „100 teroro ir klaidų metų“	159
19. Anna Geifman: „100 metų, kai iš kibirkšties išplieskė liepsna“	164
20. Šimtmečio nesąmonė. „Barbarossa“ ir kiti Hitlerio sumanymai	169
21. Annė Applebaum: „Gulagas ir karas. Kaip plito stalinizmo metastazės“	175
III. DOKUMENTAI	181
Archyvų, kurių dokumentais naudotasi, rengiant šį rinkinį, sąrašas	324
Panaudotų publikacijų sąrašas	326
I dalies nuorodos	336

4.

Pagrindinis didžiausios tragedijos kaltininkas*

Paktas: šalių užmačios

„Šen pasaulinę...“

Aišku, kad dėl Antrojo pasaulinio karo kalta ne viena šalis. 3–4-ajame dešimtmečiais grobiamuosius planus kūrė daugelis Europos valstybių (čia aptariamas tik šis regionas, nes karas Rytų Azijoje – ypatinga tema).

Po Pirmojo pasaulinio karo Prancūzija ir Anglija patenkino savo apetitą Vokietijos sąskaita. „Mes gavome viską, ko norėjome, ir net daugiau!“ – ne kartą išdidžiai teigė prancūzų dešinieji. Didžiulė kolonijinė Britų imperija taip pat nebuvo suinteresuota, kad kiltų karas: jos kolonijos galėjo „atitrūkti“ ir dėl paprasto vietos gyventojų sukilimo. Bet Pirmasis pasaulinis karas paliko baisų paveldą: Vokietijoje – revanšizmą, Italijoje ir SSRS – ekstremizmą.

Italijos lyderių anaipol netenkino pasaulinio karo padariniai. Italijoje, gavusioje tik nedidelę teritoriją iš Austrijos ir palyginti nedaug reparacijų iš nugalėtųjų, po karo liko destabilizuota ekonomika ir esminiai socialiniai nesutarimai. Šia situacija pasinaudojo Mussolinio vadovaujami fašistai, kurie 1922 m. užgrobė valdžią.

3–4-ajame dešimtmečiais Italija ėmėsi kelių sėkmingų agresyvių akcijų. Bet „dučė“ neketino apsiriboti tais laimėjimais. Po karo iš Vokietijos buvo atplėstos

---

* Publikuota „Поцел“, 1999 m., Nr. 8.

didelės teritorijos, kuriose gyveno daug vokiečių. Jose vokiečių nacionalinė mažuma tapo pačia didžiausia Europoje. Be to, Vokietija neteko visų kolonijų. Pagal Europos pokarinę tvarką – Versalio sistemą – iš Vokietijos atimti dideli antvandeniniai laivai, bet kokie povandeniniai laivai, tankai, lėktuvai ir cheminiai ginklai, o kariuomenėje neturėjo būti daugiau kaip šimtas tūkstančių žmonių. Vokietija šalims nugalėtojoms mokėjo didžiules reparacijas, o tai buvo viena iš hiperinfliacijos priežasčių. Be to, vokiečiai buvo priversti auginti milijonus be tėvų likusių vaikų ir išlaikyti milijonus Pirmojo pasaulinio karo invalidų. Tad komunistai, pasinaudodami šalyje atsiradusio nestabilumo sąlygomis, ne kartą mėgino užgrobti valdžią. Bet kovą dėl valdžios laimėjo Hitleris. 1933 m. vokiečiai įgijo lyderį, kuris iškart ėmė labai sėkmingai ardyti Versalio sistemą. Vokietija nustojo mokėti reparacijas ir ėmė ginkluotis. Pasibaigus istorinei pasaulinei krizei, įsitvirtinus hitleriniam socializmo modeliui, išnyko nedarbas. Nacionalinio pasididžiavimo apoteoze nuo šovinizmo apdujusiems vokiečiams tapo Reino demilitarizuotosios zonos užėmimas, Austrijos aneksija, 1938 m. – Čekoslovakijos žemių, kuriose gyveno daugiausia etniniai vokiečiai, prisijungimas. 1939 m. kovą aneksuota ir visa Čekija, o iš Lietuvos atimta Vokietijai iki Pirmojo pasaulinio karo priklausiusi teritorija su Klaipėdos (Mėmelio) miestu.

Atėjo Lenkijos eilė.

Prancūzija ir Anglija mėgino išvengti karo, stengėsi tam tikrais būdais nuramdyti agresorių. Abi valstybės, pirmąkart susidūrusios su totalitarizmu, manė, kad jei Hitleris užims kai kurias žemes, vėliau tikriausiai nurims... Šių šalių lyderiai pamiršo posakį, kad apetitas kyla bevalgant. Jie tiesiog nesuprato, su kuo susidūrė, nes tais metais totalitarizmas dar nebuvo iki galo įsisąmonintas reiškiny.

Bet visai kitokia buvo SSRS pozicija. Jos vadams reikėjo karo – kuo didesnio, tuo geriau. Jie puikiai suprato, kodėl jiems pavyko užgrobti valdžią savo šalyje. Leninas su bendražygiais karui ėmė rengtis kur kas anksčiau, nei į valdžią atėjo Mussolinis ar Hitleris. Iškart po 1917-ųjų spalio iš Rusijos į užsienį paremti „pasaulinio darbininkų judėjimo“ plačia upe pasruvo pinigai. 1919 m. Maskvoje buvo įsteigta Komunistinio internacionalo organizacija, o tada pinigai ar brangenybės užsienio revoliucionierius ėmė pasiekti per šią įstaigą. Be to, viso pasaulio komunistų veiksmai buvo koordinuojami.¹

Opozicijai šalies viduje nuslopinti buvo sukurti du pagrindiniai instrumentai: Raudonoji armija ir slaptoji policija (ČK). Šių struktūrų vadovai,

pamažu užkariaudami Rusiją, neužmiršo savo svarbiausios užduoties: plėsti revoliucijos gaisrą visame pasaulyje. Raudonoji armija per pilietinį karą triskart mėgino įsiveržti į Europą, bet kiekvienąsyk nesėkmingai. Ypač triuškinamai pralaimėta paskutinį kartą – 1920 m. prie Vyslos. Tačiau aktyvi opozicija šalies viduje buvo visiškai nuslopinta.

Teke keisti taktiką. Bolševikai visiškai netrukdomi ėmė kurti „penktąsias kolonas“ visame pasaulyje. Be komunistų, kurie priklausė III Internacionalui, ir visais legaliais bei nelegaliais būdais klībino kapitalizmo sistemą iš vidaus, kohortos, Maskva dar stengėsi visame pasaulyje išplėtoti nepriklausomą nuo Komunistinio internacionalo šnipinėjimo tinklą. Sovietų šnipai – ir kariuomenės, ir VČK-NKVD žvalgai – užtvindė pokario Europą. Nors 1937–1938 m. vykdytos didelės represijos žvalgybos tinkle, ši sistema veikė ir per karą. Tai pripažino net Hitleris: „Kai rusų specialistai atvažiuodavo pas mus neva pirkti staklių ir jiems gamykloje buvo rodoma viskas, jie pareikšdavo, kad štai tame cecho kampe yra staklių, kurias norėtų apžiūrėti, ir labai tiksliai jas aprašydavo. Padedant komunistų organizacijoms, jie savo laiku sukūrė šnipinėjimo sistemą, kuri ir iki šiol puikiai veikia.“²

Stalinas nuo pilietinio karo laikų nuolat pabrėždavo, kad SSRS turi veikti pagal principą „skaldyk ir valdyk“. Pavyzdžiui, 1921 m. rugpjūtį „Pravdoje“ jis paskelbė programinį straipsnį „Partija iki ir po valdžios perėmimo“ apie tai, ką daryti artimiausiais metais. Iki galo atvirai dėstė: „Partijos užduotis užsienio politikos srityje šiuo metu lemia mūsų partijos, kaip tarptautinės revoliucijos partijos, padėtis. Štai užduotys:

1. Išnaudoti visus ir visokius prieštaravimus bei konfliktus tarp mūsų šalį supančių kapitalistinių grupių ir vyriausybių imperializmo ardymo tikslais.
2. Negailėti jėgų ir priemonių teikiant paramą proletarinei revoliucijai Vakaruose.
3. Imtis visų priemonių stiprinti nacionalinio išsivadavimo judėjimą Rytuose.
4. Sustiprinti Raudonąją armiją.“³

SSRS užsienio politika 3-iajame dešimtmetyje buvo vykdoma pagal šį planą. Maskva, pasitelkdama Komunistinį internacionalą ir žvalgybos tinklą, 3-iajame dešimtmetyje galėjo vykdyti grandiozines avantiūras užsienyje: mėgino surengti

maištus gretimose valstybėse – nuo Vokietijos iki Kinijos, nuo Estijos iki Bulgarijos, nuo Rumunijos iki Afganistano. Bet visi jie gėdingai žlugo. Sėkmingas buvo tik vienas „revoliucijos eksporto“ atvejis Mongolijoje, kurioje „socializmas“ gyvulių augintojams 1921 m., padedant vietos revoliucionieriams, atneštas ant Raudonosios armijos durtuvų.

Kremlius padarė išvadą, kad verčiau nesikliauti vietos komunistais, bet padidinti savo kariuomenės galią, viliantis sėkmingai ją panaudoti palankiomis aplinkybėmis.

Kai Stalinas perėmė valdžią, kalbėdamas Lenino mirties proga, dar kartą pabrėžė visos valstybės prioritetus: „Tad prisiekime, draugai, kad mes nepagalėsime jėgų stiprinti mūsų Raudonąją armiją, mūsų raudonąjį laivyną! (...) Leninas niekada nežvelgė į Sovietų Respubliką kaip į savo tikslą. Jis visada ją laikė būtina grandimi, stiprinant revoliucinį judėjimą Vakarų ir Rytų šalyse, būtina grandimi, palengvinančia siekti viso pasaulio darbo žmonių pergalės prieš kapitalą. Leninas žinojo, kad tik toks supratimas yra teisingas ne vien tarptautiniu, bet ir pačios Sovietų Respublikos išsaugojimo požiūriu. Leninas žinojo, kad tik tokiu keliu galima viso pasaulio darbo žmonių širdyse įžiebti ryžtingų išsivaduojamųjų kovų ugnį.“⁴

Dar atviriau Stalinas išsakė savo požiūrį 1925 m. sausio 19 d. kalbėdamas RKP(b) CK plenumė: „Revoliucinio judėjimo jėgos Vakaruose didelės, jos auga, jos gali kai kur nukrapštyti buržuaziją... Bet joms atsilaikyti gali būti labai sunku... Klausimas dėl mūsų kariuomenės, dėl jos galios, dėl jos parengties būtina mums iškilis, atsiradus komplikacijų mus supančiose šalyse, kaip opus klausimas. Jei karas prasidės, mums neteks sėdėti rankų sudėjus, mums teks eiti žygin, bet eiti paskutiniams. Mes eisime žygin mesti paskutinio lemiamo svarsčio ant svarstyklių lėkštės, svarsčio, kuris galėtų nusverti. Taigi išvada: būti pasirengus viskam, rengti savo kariuomenę, apauti ir apvilkti, išmokyti, pagerinti techniką, chemiją, aviaciją...“⁵ Įsidėmėtina, kad šis atviravimas buvo paskelbtas tik 1947 m.

Tą pačią mintį jis išsakė po savaitės RKP(b) CK organizacinio biuro posėdyje: „Apie konfliktus mūsų priešų stovykloje aš dabar nekalbu. Sunku pasakyti, kada tarptautinė revoliucija įsisiūbuos, bet kai ji įsisiūbuos, tai bus lemiamas dalykas.“⁶

Kitą dieną jis pareiškė, kad sovietų valdžia turi daug sąjungininkų – įvairių šalių proletariatą, kolonijų gyventojus ir dar vieną beasmenį bei nevalingą pagalbininką: „Mes turime trečią sąjungininką, nepagaunamą, beasmenį,

bet itin svarbų. Tai – tie konfliktai ir nesutarimai tarp kapitalistinių šalių, kurie neturi pavidalo, bet neabejotinai yra didžiausia parama mūsų valdžiai ir mūsų revoliucijai. Tai gali atrodyti keista, bet tai – faktas, draugai. (...) Kova, konfliktai ir karai tarp mūsų priešų – tai, kartoju, mūsų didžiausias sąjungininkas.“⁷

1931 m. rugsėjo 23 d. Japonijos įsiveržimo į Mandžiūriją proga Stalinas rašė Kaganovičiui apie kurso *divida et impera* nekintamumą: „Mūsų karinis kišimasis, aišku, negalimas, o diplomatinis kišimasis netikslingas, nes tai gali tik suvienyti imperialistus tada, kai mums naudinga, kad jie susipyktų.“⁸

Tą pačią politiką Stalinas vykdė ir Europoje. Apie tai rašė Kaganovičiui ir Molotovui 1935 m. rugsėjo 2 d.: „...susidaro dvi antantės: Italijos ir Prancūzijos antantė iš vienos pusės ir Anglijos bei Vokietijos antantė – iš kitos. Kuo smarkesnės bus jų peštynės, tuo geriau SSRS. Mes galime pardavinėti grūdus ir vieniems, ir kitiems, kad jie galėtų peštis. Mums naudinga, kad jų peštynės būtų kiek įmanoma ilgesnės...“⁹ Kaip matome, neilgalaikėje perspektyvoje vadas pateikė nors ir atsargią, bet klaidingą prognozę. Atsižvelgus į tai, kad Mussolinio ir Hitlerio santykiai buvo itin įtempti, tokiems spėliojimams būta tam tikro pagrindo.

Komunistai, suorganizavę istorijoje neregėtą KPK, pradėjo masinę ginklų gamybą. Be to, kai kurių rūšių ginkluotė viršijo visų užsienio šalių bendrą jos kiekį.

Kita vertus, šalyje buvo įvykdyta radikali buvusių ar potencialių „partijos generalinės linijos“ priešų išnaikinimo akcija.

Po Didžiojo valymo Stalinas suplanavo užsienio politikos akcijas, siekdamas pakeisti „kapitalistinę apsuptį“ socialistine, tuo labiau kad įtempta tarptautinė padėtis leido tikėtis eilinės grandiozinės avantiūros sėkmės užsienio politikoje. 1938 metų rudenį artimiems draugams jis teigė: „Bolševikai ne tiesiog pacifistai, kurie dūsauja dėl taikos ir imasi ginklo tik tokiu atveju, jei jie užpuolami. Tai netiesa. Pasitaikys atvejų, kai bolševikai patys puls, jei karas yra teisingas, jei situacija tinkama, jei sąlygos palankios... Tai, ką mes dabar šaukiame apie gynybą, – tai skraistė. Visos valstybės maskuojasi: „Su vilkais gyveni, kaip vilkas ir stauk. Kvaila būtų savo vidurius išversti ir ant stalo. Pasakytų, kad kvailiai.“¹⁰

Stalinas puikiai suprato ir netgi sakė: „Mūsų laikais ne taip jau lengva nutrūkti nuo grandinės ir pulti tiesiai į karą, nepaisant įvairių sutarčių, nepaisant viešosios nuomonės.“¹¹

Besirutuliojantys įvykiai leido jam tikėtis veiksmų nebaudžiamumo. Vokiečių diplomatai draugams iš Kremliaus davė labai aiškių užuominų, kad Lenkija neišvengiamai bus užpulta. Apie tai pranešė ir sovietų žvalgyba.

Viktoras Suvorovas knygos „Paskutinė respublika“ penktajame skyriuje išvelgė prieštaravimą leidinyje „Vojenno-istoričeskij žurnal“ publikuotame straipsnyje (1989, Nr. 7, p. 95–96), kuriame išdėstyti nacistų planai įsiviešpatuoti visame pasaulyje, o paskui palei naujosios Vokietijos sienas pristatyti monumentų: „Vienoje eilutėje parašyta, kad Hitleris siekia pasaulinio viešpatavimo, o kitoje – kad Hitleris ketina baigti ekspansiją prie Uralo bei Šiaurės Afrikoje ir monumentais pažymėti naująsias sienas. Pasaulinis viešpatavimas? Jei Hitleris valdys visą pasaulį, kam jam sienos?“

Bet jokie prieštaravimo nėra. Viešpatavimas ir valdymas – skirtingi dalykai. Hitleris planavo iškariauti Vokietijai pasaulinį viešpatavimą, taigi padaryti ją pirmaujančią pasaulyje, įtraukti turtingą ir pažangią Europą (nebuvo atmetama galimybė taip pat užimti kai kurias Vakarų Azijos ir Indijos dalis). Būdas – „revoliucija“ gretimose šalyse, karai su atskiromis valstybėmis, anšliusai ir t. t. (bet jokių atveju ne karas prieš visą pasaulį, juolab 1939 m.). Mussolinio apetitas buvo dar kuklesnis: užkariauti dideles kolonijas Afrikoje, paversti Viduržemio jūrą „itališka“.

Komunistai, kitaip nei Hitleris ir Mussolinis, nesutiko pasitenkinti mažiau nei visa planeta, jie norėjo valdyti visą pasaulį.

Kai rašoma apie Antrąjį pasaulinį karą, dažnai teigiama: „Hitleris pradėjo pasaulinį karą, turėdamas tikslą...“ ir t. t., bet vis pamirštama, kad tuo metu *jam nereikėjo pasaulinio karo*. Lenkijos užėmimo operacija buvo sumanyta kaip lokali akcija. Neatmestina, kad ši kampanija apskritai turėjo būti paskutinė prieš dešimtmečius taikos. Bet Hitleris, pradėjęs agresiją Lenkijoje, sukėlė karą su Didžiąja Britanija ir Prancūzija. Karas užtruko ir palengva virto pasauliniu.

Norint atsakyti į klausimą, kokia yra taip pakrypusių įvykių priežastis, reikia išnagrinėti karo priešistorę. Pasaulinio karo reikėjo tik komunistams. Šio konflikto kaltininkų reikia ieškoti Kremliuje, kuriame tada įsikūrė faktiniai Komunistinio internacionalo lyderiai.

Kaip prasidėjo karas?

Norint suprasti, kaip Stalinas pradėjo (kartu su Hitleriu bei Mussoliniu ir jų rankomis) karą, reikia aptarti tarptautinę situaciją Europoje 4-ajame dešimtmetyje. Sovietų istorikai ir dabartinis Kremliaus oficiozas rašo, esą 4-ajame dešimtmetyje SSRS vykdė taikos politiką, grindžiamą „kolektyvinio saugumo“ idėja. Tai rodo, kad Prancūzija, Anglija, SSRS ir galbūt Lenkija bei Čekoslovakija būtų turėjusios sudaryti gynybos sutartį prieš Berlyno ir Romos ašį. Idėja atrodytų puiki, bet reikia atsižvelgti į virtualią veiksmų.

Pačia didžiausia šio bloko sausumos galia turėjo tapti SSRS, kurios kariuomenė, aprūpinta gausybe modernių technikos priemonių, atlikus mobilizaciją, galėjo viena sutriuškinti bet kokį agresorių. Bet SSRS 1933 m. rugsėjo 2 d. su Italija buvo sudariusi „Draugystės, nepuolimo ir neutralumo“ sutartį, be to, dėl geografinių aplinkybių kovoti su ja būtų nelengva. Dėl Vokietijos reikalai atrodė dar prastesni. Tarp Reicho ir SSRS plytėjo Lenkija, kurios lyderiai puikiai atsiminė 1920 m. įvykius, kai M. Tučačevskis išleido įžymųjį įsakymą Nr. 1423: „Per baltosios Lenkijos lavoną ant Raudonosios armijos durtuvų nešime...“ Be to, nepaisydami Rygos taikos sutarties, 1920–1925 m. Lenkijos rytinėje teritorijoje veikė sovietų diversantų būriai. Pasimokę iš tokios patirties, lenkai nenorėjo sudaryti jokios karinės sutarties su SSRS. Taigi situacija atrodė tokia: jei Vakarų lyderiai sudarytų gynybos sutartį su SSRS, Kremlius būtų nepralaiminčiojo situacijoje. Tarkime, jei Hitleris užpultų kurią nors savo kaimynę, SSRS palauktų susirėmimo pabaigos už Lenkijos barjero ir tik paskui galėtų aktyviai stoti į karą su nusilpusiu priešu, nešdama ant Raudonosios armijos durtuvų „socializmą“ Rytų ir Vidurio Europai.

Reikia prisiminti, kaip komunistai elgėsi su anksčiau pasirašytais sutartimis. Esant pirmai galimybei, Sovietų Rusijos lyderiai sulaužydavo bet kokias sutartis, mesdami nevykusius argumentus. Vakarų šalių lyderiai nebuvo tikri, kad SSRS palaikys juos sunkią minutę, jie suprato, jog sutartimis negalima pasitikėti.

Taigi „kova dėl kolektyvinio saugumo“ buvo arba mėginimas sukelti Europoje karą, arba tiesiog propagandinė akcija, kuri padėtų pavaizduoti SSRS kaip taikos trokštančią valstybę.

Stalinas 1939 m. vasarą žinojo, kad Hitleris rengiasi užimti Lenkiją. Jei būtų norėjęs užtikrinti šalies saugumą, jis turėjo galimybių tai pasiekti.

Pavyzdžiui, vienašališkai paskelbti, kad, Vermachtui užpuolus Lenkiją, sovietų aviacija bombarduos Berlyną ir Karaliaučių, o Lenkijos padangėje Liufvafė susidurs ne tik su Lenkijos aviacija, bet ir su SSRS KOP (tada taip pat pačia gausiausia pasaulyje), vokiečių transportą, gabenantį į Vokietiją strategines žaliavas, skandins didžiulis sovietų submarinų laivynas, o Lenkijos kariuomenei bus neribotai tiekiami šaudmenų, ginklų, strateginių žaliavų. Lenkijos vyriausybei pageidaujant, į šalį būtų pasiųsta sovietų „savanorių“, okupuotuose jos rajonuose SSRS remis partizaninį judėjimą, SSRS bus atlikta mobilizacija, kad visiško Lenkijos sutriuškinimo atveju DVRA galėtų smogti išsvargintam Vermachtui triuškinamą smūgį.

Būta ir kitų diplomatinių bei karinių priemonių išgelbėti Lenkiją nuo Vokietijos užpuolimo, nepažeidžiant šios šalies suvereniteto, užkirsti kelią Vokietijos pradėtam didelio masto karui Rytuose. Pavyzdžiui, asimetrinės sutartys su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, vienašalės garantijos suteikti pagalbą šioms šalims.

Bet Stalinas, per 1939 m. rugpjūtį Maskvoje įvykusias derybas sužinojęs, kad jei Reichas pradės agresiją prieš Lenkiją, Anglija ir Prancūzija neišvengiamai užpuls Vokietiją, padarė visiškai kitokį ėjimą, kaip tik ir sukeldamas pasaulinį karą.

Tuoju po rugpjūčio 20-osios Maskvoje įvyko Sovietų Sąjungos ir Vokietijos derybos. Iš esmės jos vyko su žmonėmis, kurių likimas tam tikru mastu buvo nulemtas iš anksto. Realizavus Stalino planus, vokiečių diplomatai nebūtų išvengę kulkos į pakaušį ar kartuvių. Ir jau bet kaip rutuliojantis įvykiams, žūtis tykojo VNSDP vadovo. Tomis aplinkybėmis Stalinui netrūko cinizmo išgerti taurę šampano į draugo Hitlerio sveikatą.

Rugpjūčio 23 d. su Vokietija buvo pasirašytas nepuolimo paktas su slaptų protokolų priedais dėl įtakos sferų Rytų Europoje pasidalijimo. Pagal šias, tarptautinės teisės požiūriu, visiškai neteisėtas sutartis, SSRS gavo savo įtakos sferon didelę dalį Baltijos šalių (Latviją ir Estiją, klausimas dėl Lietuvos kol kas buvo atidėtas), Suomiją, Besarabiją (Rumunijos rytinė dalis), Vakarų Ukrainą ir Vakarų Baltarusiją (1939 m. tai buvo Lenkijos rytinė dalis), dalį Lenkijos centrinės teritorijos į rytus nuo Vyslos ir į vakarus nuo Nemuno. Jokių teisių į šias žemes SSRS neturėjo. Sovietų Sąjungos gyventojų interesų požiūriu, ši sutartis – beprotybė. Vietoj santykinai taikios Lenkijos SSRS kaimyne tapo hitlerinė Vokietija. Be to, dėl tokio pasidalijimo ateityje turėjo atsirasti priešų: kuriai tautai patiktų, kai ją svetimieji dalijasi, o paskui užgrobia?

Autentiškas įrašas apie motyvus, kuriais vadovavosi Stalinas, įvykdydamas šį amžiaus sandėrį, aptinkamas to meto Komunistinio internacionalo vadovo Georgijaus Dimitrovo dienoraštyje (apie jo 1939 m. rugsėjo 7 d. susitikimų su sovietų vadu rezultatus). SSRS vadovas be užuolankų skelbė: „Karas vyksta tarp dviejų kapitalistinių šalių grupių (skurdžių ir turtingų, turinčių kolonijų, žaliavų ir t. t.). Dėl pasaulio perdalijimo, dėl viešpatavimo pasaulyje! Mes neprieštaruojame, kad jie gerokai pasipeštų, vienas kitą susilpnintų. Neblogai, jei Vokietijos rankomis būtų išklibinta turtingiausių kapitalistinių šalių (ypač Anglijos) padėtis. Hitleris, pats nesusivokdamas ir nenorėdamas, išklibina, pakerta kapitalizmo sistemą (...). Mes galime manevruoti, pastūmėti vieną pusę prieš kitą, kad geriau susipliektų. Nepuolimo paktas tam tikru mastu pagelbsti Vokietijai. Kitas veiksmas – pastūmėti priešingą pusę (...). Dabar fašistinė valstybė (Lenkija – A. G.) engia ukrainiečius, baltarusius ir t. t. Dabartinėmis sąlygomis šios valstybės sunaikinimas reikštų, kad viena buržuazine valstybe liko mažiau! Kas blogo, jei, sutriuškinę Lenkiją, mes išplėstume socialistinę sistemą į naujas teritorijas?“¹²

Taigi tai, kas 1939 m. rugpjūčio 23 d. atrodė kaip imperialistinis Europos pasidalijimas, iš tikrųjų SSRS ir visam pasauliui turėjo didesnę reikšmę. Komunistai, 1939 m. rugpjūčio 23 d. sudarę šį paktą, sąmoningai išprovokavo globalias skerdynes, į kurias jie žvelgė kaip į dar didesnio kraujo liejimo – pasaulinės revoliucijos ir stalinizmo – detonatorių.